

Pratarmė

Vadovėlis „Lingua Latina ad usum medicinae studentium“ skirtas studentams medikams. Jį sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje parinkti anatomijos ir histologijos tekstai lietuvių bei lotynų kalbomis, šalia lotyniškųjų tekstų pateikti lotyniški posakiai ir patarlės, kurie gilina bendrąjį studentų išsilavinimą ir moko pajusti lotynų kalbos įvairovę. Posakiuose vartojamos gramatinės žodžių formos priderintos prie aptariamų gramatinės medžiagos. Prie tekstų pateikti žodynėliai, palengvinantys vertimą. Į pirmąją dalį taip pat įtrauktas skyrius apie receptą bei Hipokrato biografija ir priesaika. Antrąją dalį sudaro gramatika, žodžių darybos pagrindai bei graikų kalbos pradmenys. Trečiojoje dalyje pateiktas abėcėlinis lotynų–lietuvių bei lietuvių–lotynų kalbų žodynis.

Sudarydamos vadovėlių autorės rėmėsi tokiais leidiniais: Bochenek A., Reicher M. „Žmogaus anatomija“, PZWL; Gołąb B., Traczyk W. Z. „Žmogaus anatomija ir fiziologija“, PZWL; Feneis H. „Iliustruotas anatomijos tarptautinis nomenklatūros žodynas“, PZWL; Rembieliński R., Kuźnicka B. „Farmakologijos istorija“, PZWL.

Vadovėlis atitinka mokymo programą.

Pamokas nuo II iki XIV bei gramatikos medžiagą parengė Zofia Grech-Żmijewska, pirmąją pamoką ir pamokas nuo XV iki XXVIII bei Hipokrato biografiją parengė Sabina Filipczak-Nowicka.

Praktinis vadovėlio panaudojimas parodys, ar jis pateisino dėstytojų bei studentų lūkesčius.

Autorės bus dėkingos už įvairias pastabas ir pasiūlymus.

*Sabina Filipczak-Nowicka
Zofia Grech-Żmijewska*

*Nulla res tam necessaria est omni genēri
homīnum quam medicina (Quintiliānus)
Primum non nocēre (Hippocrātes)*

I DALIS

LOTYNIŠKI IR LIETUVIŠKI TEKSTAI. ŽODYNĖLIAI. GRAMATIKOS UŽDUOTYS. PRATIMAI. RECEPTAS

I paskaita Raidynas. Tarimas. Skiemens ilgumas. Žodžių kirčiavimas.
Fonetika. Gramatikos taisyklės p. 111.

Skaitymo pratimas

Termīni generāles – bendrieji terminai

Termīni situm et directiōnem partium corpōris indicantes – terminai,
apibūdinantys kūno dalių padėtį:

verticālis – vertikalus
horizontālis – horizontalus
mediānus – vidurinis
coronālis – vainikinis
sagittālis – strėlinis
frontālis – kaktinis
transversālis – skersinis
mediālis – vidinis
intermediūs – tarpinis
laterālis – šoninis
anteriōr – priekinis
posterīor – užpakalinis
medīūs – vidurinis
ventrālis – pilvinis
dorsālis – nugarinis
internus – vidinis
externus – išorinis

dexter – dešinysis
sinister – kairysis
longitudinālis – išilginis
transversus – skersinis
craniālis – kaukolės
caudālis – uodeginis
superiōr – viršutinis
inferiōr – apatinis
superficiālis – paviršinis
profundus – gilusis
peripherālis – periferinis
centrālis – centrinis
occipitālis – pakaušinis
rostrālis – snapinis
basālis – pamatinis
basilāris – pamatinis
axiālis – ašinis

Termini ad membra spectantes – terminai, apibūdinantys galūnes:

proximālis – artimasis

distālis – tolimasis

radiālis – stipininis

ulnāris – alkūninis

tibiālis – blauzdikaulinis

fibulāris – šėivikaulinis

palmāris (volāris) – delninis

plantāris – padinis

flexor – lenkiamasis raumuo

extensor – tiesiamasis raumuo

Skaitymo ir kirčiavimo pratimas

1. **Ossa membri superiōris** – viršutinės galūnės kaulai.
2. **Cingūlum membri superiōris** – viršutinės galūnės lankas; pečių juosta.
3. **Scapūla** – mentė.
4. **Facies costālis (ventrālis)** – šonkaulinis (pilvinis) paviršius.
5. **Fossa subscapulāris** – pomentinė duobė.
6. **Facies dorsālis** – nugarinis paviršius.
7. **Spina scapūlae** – mentės dyglys.
8. **Fossa supraspināta** – viršdyglinė duobė.
9. **Fossa infraspīnāta** – podyglinė duobė.
10. **Acromion** – petys; mentės petinė atauga.
11. **Facies articulāris acromiālis** – (mentės) petinės ataugos sąnarinis paviršius.
12. **Angūlus acromiālis** – petinis kampas.
13. **Margo mediālis** – vidinis kraštas.
14. **Margo laterālis** – šoninis kraštas.
15. **Margo superiōr** – viršutinis kraštas.
16. **Incisūra scapūlae** – mentės įlanka.
17. **Angūlus inferiōr** – apatinis kampas.
18. **Angūlus laterālis** – šoninis kampas.
19. **Angūlus superiōr** – viršutinis kampas.
20. **Cavitas glenoidālis** – sąnarinė duobė.
21. **Tubercūlum infraglenoidāle** – posąnarinis gumburėlis.
22. **Tubercūlum supraglenoidāle** – antsąnarinis gumburėlis.
23. **Collum scapūlae** – mentės kaklas.
24. **Procēssus coracoidēus** – snapinė atauga.
25. **Clavicūla** – raktikaulis.
26. **Extremītas sternālis** – krūtinkaulinis galas.
27. **Facies articulāris sternālis** – krūtinkaulinis sąnarinis paviršius.
28. **Impressio ligamenti costoclaviculāris** – šonkaulinio raktikaulio raiščio įspaudas.

29. **Corpus clavicūlae** – raktikaulio kūnas.
30. **Sulcus muscūli subclavīi** – poraktinio raumens vaga.
31. **Extremītas acromiālis** – petinis galas.
32. **Facies articulāris acromiālis** – petinis sąnarinis paviršius.
33. **Tubercūlum conoidēum** – kūginis gumburėlis.
34. **Linėja trapezoidėja** – trapecinė linija.

II paskaita Veiksmazodžių **I** asmenuotė (kamiengalis **-a**), **II** asmenuotė (kamiengalis **-e**), **IV** asmenuotė (kamiengalis **-i**).
Indicativus, imperativus, infinitivus praesentis activi.
Gramatikos taisyklės p. 117.

LABORĀMUS

In clinica libenter et accurāte laborāre debēmus. Primum interrogāmus, deinde auscultāmus, palpāmus. Semper attente examinātis. Laborāte et laborāre docēte. Audi et vide. Audīte et vidēte. Curāte et sanāte. Semper cogitāre et existimāre debes.

labōro, laborā-re dirbti (plg. *laborantas, laboratorija*)

in clinica klinikoje

libenter (*adv.*) noriai

et (*coniunct.*) ir

accurāte (*adv.*) rūpestingai

debēo, debē-re privalėti

primum (*adv.*) pirmiausia

interrogō, interrogā-re išklausinėti

deinde (*adv.*) po to, paskui

ausculto, auscultā-re išklaudyti

palpo, palpā-re apčiuopti

semper (*adv.*) visuomet, visada

attente (*adv.*) atidžiai, kruopščiai

examino, examinā-re tirti (plg. *egzaminas*)

docēo, docē-re mokyti (plg. *docentas*)

audīo, audī-re išklaudyti

vidēo, vidē-re matyti

curo, curā-re gydyti

sano, sanā-re išgydyti, slaugyti (plg. *sanatorija*)

cogito, cogitā-re mąstyti

existimo, existimā-re įvertinti

AEGROTĀMUS

Aegrōtas, saepe tussis, doles. Non tussio, labōro, sed male dormio. Tussitis, male dormitis, dolētis. Studēmus, raro ambulāmus. Aegrōtant, tussūnt, non student. Aegrotātis, non laborātis, dolētis. Valēo, non aegrōto, bene labōro. Non aegrōtat, valet, libenter studet.

1. Primum non nocēre*.
2. Dum spirāmus, sperāmus.
3. Festīna lente.

aegrōto, aegrotā-re sirgti

saepe (*adv.*) dažnai

tussio, tussī-re kosėti

dolēo, dolē-re kentėti, jausti skausmą

sed (*coniunct.*) bet, vienok

male (*adv.*) blogai

dormio, dormi-re miegoti

studēo, studē-re (*su dat.*) mokytis (plg. *studentas, studija*)

valēo, valē-re būti stipriam, tvirtam

non (*prt.*) ne

raro (*adv.*) retai

ambūlo, ambulā-re vaikščioti (plg. *ambulatorija*)

bene (*adv.*) gerai

nocēo, nocē-re kenkti

dum (*coniunct.*) kol

spiro, spirā-re kvėpuoti

spero, sperā-re turėti vilties

festīno, festinā-re skubėti

lente (*adv.*) lėtai

Išverskite į lotynų kalbą

1. Noriai dirbame.
2. Kruopščiai tiriame.
3. Atidžiai išklauskite.
4. Pirmiausia išklausinėk, paskui išklausk ir apčiuopk.
5. Dažnai sergi, kosti, jauti skausmą.
6. Sergate, jaučiate skausmą, retai išsimiegate.
7. Esame sveiki, noriai dirbame ir mokomės.
8. Daug dirbate, retai vaikštinėjate.
9. Dirbate tvarkingai, mokykitės dirbti kruopščiai ir rūpestingai.
10. Gydote ir išgydote.
11. Klausykite ir žiūrėkite.
12. Visada privalote galvoti ir vertinti.
13. Mes jau gerai skaitome balsu lotyniškai.

daug multum (*adv.*)

tvarkingai accurāte (*adv.*)

lotyniškai Latīne (*adv.*)

jau iam (*adv.*)

skaityti balsu recito, recitā-re

* Garsaus graikų gydytojo, medicinos tėvo Hipokrato iš Koso (460–377 m. pr. Kr.) pagrindinė gydymo taisyklė.

Gramatikos užduotys

1. Išvardykite asmenavimo taisykles.

2. Išasmenuokite šiuos veiksmažodžius:

nomīno, nominā-re (vadinti), **erudiō, erudi-re** (išmokyti), **specto, spectā-re** (žiūrėti), **movēo, movē-re** (judinti).

III paskaita Veiksmažodžių III asmenuotė (kamiengalis **-i** arba **-u**).

Indicativus, imperativus, infinitivus praesentis activi.

Veiksmažodžio **sum, esse** ‘būti’ indicativus, imperativus, infinitivus praesentis. Sudėtinis tarinys.

I linksniuotė; išimtys. **I** linksniuotės graikų kilmės daiktavardžiai. Žodžių tvarka sakinyje.

Gramatikos taisyklės p. 120, 125, 127, 162.

LINGVAE LATĪNAE STUDĒMUS

Linguae Latīnae studēre debēmus, nam terminologiam Latīnam in disciplinis medicis et in disciplinis medicīnae propinquis adhibēmus. Disciplinīs medicis anatomiam, histologiām, physiologiām, pathologiām, internam, chirurgiām ceterāsque annumerāmus. Disciplīnas propinquas et medicīnae necessarias, ut biologiām, physicam, biophysicam, chimiām, biochemiām ceterāsque libenter discimus. In disciplinīs medicis terminologiam Graecam saepe invenimus, ut diastōle, systōle, diabētes, ascītes, chole. Materias medicatas etiā Latīne nomināmus. E materiis medicatis pharmacistae pilūlas, tinctūras, mixtūras, capsūlas, tabulettas variāsque medicinarum formas in officinis praeparant. Materiis medicatis notis Convallariām*, Salviām, Malvam, Belladōnnam, Mentham piperitam annumerāmus. Scientia linguae Latīnae studiōsis medicīnae et studiōsis pharmaciae necessaria est. Latīne bene legimus et scribimus. Italiā linguae Latīnae patria est.

lingua, -ae f kalba (plg. *lingvistika*)

lingua Latīna lotynų kalba

linguae Latīnae (dat.) studē-re mokyti
lotynų kalbos

nam (coniunct.) nes

terminologija, -ae f terminologija, terminija

terminologia Latīna lotyniškoji terminija

in (praep. su acc.) į (su *abl.* reiškia vietą)

disciplīna, -ae f mokymasis, mokslas

disciplīnae medicāe medicinos mokslai

* **Pastaba.** Augalų pavadinimai lotynų kalba rašomi didžiąja raide.

- medicina**, *-ae f* medicina; gydymo menas
disciplinae medicinae propinqua artimi
 medicinai mokslai
adhibeo, adhibe-re vartoti
anatomia, *-ae f* anatomija, mokslas apie
 kūno sandarą
histologia, *-ae f* histologija, mikroskopinė
 anatomija
physiologia, *-ae f* fiziologija
pathologia, *-ae f* patologija, mokslas apie
 ligas
interna, *-ae f* mokslas apie vidaus ligas
chirurgia, *-ae f* chirurgija
ceterasque = et cetēras (disciplinas) ir
 kitus (mokslus)
annumero (adnumero), annumera-re
 (su *dat.*) priskirti
disciplinae medicinae necessariae
 reikalingi medicinai mokslai
biologia, *-ae f* biologija
physica, *-ae f* fizika
biophysica, *-ae f* biofizika
biochimia, *-ae f* biochemija
disco, disc-ē-re mokytis
terminologia Graeca graikiškoji terminija
invenio, invenī-re išrasti
ut (coniunct.) kad, **ut (adv.)** kaip
diastole, *-es f* diastolė
systole, *-es f* sistolė
diabetes, *-ae m* diabetas
ascites, *-ae m* ascitas
chole, *-es f* tulžis
materia medicata vaistinė medžiaga
etiam (coniunct.) taip pat, net ir
nomino, nominā-re vadinti
e, ex (praep. su abl.) iš
pharmacista, *-ae m* vaistininkas
pilula, *-ae f* piliulė
tinctura, *-ae f* tinktura
mixtura, *-ae f* mikstūra
capsula, *-ae f* kapsulė
tabuletta, *-ae f* tabletė
forma, *-ae f* forma, pavidalas
**variāsque medicinarum formas = et variās
 formas medicinarum** ir (kitas) įvairias
 vaistų formas
officina, *-ae f* vaistinė
praeparo, praeparā-re ruošti, gaminti
 (plg. *preparatas*)
materia medicata nota žinoma vaistinė
 medžiaga
Convallaria, *-ae f* pakalnutė
Salvia, *-ae f* šalavijas
Malva, *-ae f* dedešva
Belladonna, *-ae f* šunvyšnė
Mentha piperita pipirmėtė
scientia, *-ae f* žinojimas; mokslas
studiōsa, *-ae f* studentė
studiōsa medicinae medicinos studentė
studiōsa pharmaciae farmacijos studentė
sum, esse būti
lego, leg-ē-re skaityti; rinkti
scribo, scrib-ē-re rašyti
Italia, *-ae f* Italija
patria, *-ae f* tėvynė (plg. *patriotizmas*)

ANATOMIAM DISCIMUS

Anatomia sive anatōme basica disciplina medica est. Studiōsis medicinae anatomiae scientia accurata necessaria est. In aula anatomica tabulas anatomicas conspicimus, nam anatomiam bene cognoscere debemus. In tabulis anatomicis scapulam, claviculam, costas, vertēbras observamus. In scapula

dextra et in scapūla sinistra spinam scapūlae, fossas scapūlae, incisūram scapūlae vidētis. In tabūlis anatomīcis etiā tibīam et fibūlam spectas. De vertēbris et costis multa audīmus et discīmus. Histologīam alīter anatomīam microscopīcam nomināmus. Histologīa de structurā telārum disciplīna est. Tela e cellūlis constat. Telas variās distinguīmus, ut telam coniunctīvam, telam ossēam, telam nervōsam ceterāsque.

anatōme, -es f (anatomīa, -ae f) anatomija	spina, -ae f dyglys
disciplīna basica pagrindinis mokslas	fossa, -ae f duobė
scientīa accurāta necessariā būtinas tikslus žinojimas	incisūra, -ae f įlanka
aula, -ae f aula; salė	tibīa, -ae f blauzdikaulis
aula anatomīca anatomijos mokomoji salė	fibūla, -ae f šėivikaulis
tabūla, -ae f lentelė	specto, spectā-re žiūrėti, stebėti (plg. <i>spektaklis</i>)
conspiciō, conspic-ē-re pastebėti, pamatyti; žiūrėti (plg. <i>konspektas</i>)	anatomīa microscopīca mikroskopinė anatomija
cognosco, cognosc-ē-re sužinoti; pažinti	structūra, -ae f struktūra, sandara
scapūla, -ae f mentė	tela, -ae f audinys
clavicūla, -ae f raktikaulis	cellūla, -ae f ląstelė
costa, -ae f šonkaulis	consto, constā-re būti sudarytam, susidėti
vertēbra, -ae f slankstelis	distinguo, distingu-ē-re skirti, skirstyti
observo, observā-re stebėti, žiūrėti, sekti (plg. <i>observatorija</i>)	tela coniunctīva jungiamasis audinys
scapūla dextra dešinioji mentė	tela ossēa kaulinis audinys
scapūla sinistra kairioji mentė	tela nervōsa nervinis audinys

Verte in linguam Latīnam

1. Mokykitės lotynų kalbos, nes lotynų kalbos žinios yra reikalingos medicinos moksluose.
2. Medicinoje vartojame lotyniškąją ir graikiškąją terminiją.
3. Graikiškąją terminiją ypač dažnai vartojame medicinos diagnostikoje.
4. Anatomija, histologija, fiziologija, patologija, chirurgija yra medicinos mokslai.
5. Artimi ir reikalingi medicinai biologijos, biochemijos, biofizikos ir kiti mokslai.
6. Vaistines medžiagas vadinkite taip pat ir lotyniškai.
7. Vaistinėms iš vaistinių medžiagų vaistinėje gamina įvairias vaistų formas.

8. Moterys, mokykitės pažinti ir rinkti vaistinius augalus, reikalingus vaistininkams.
9. Kolegos, gaminkite vaistus greitai ir rūpestingai, pažymėkite ir duokite.

išversti verto, vert-ě-re

taip pat etiam, quoque (*adv.*)

ypač; pirmiausia praecipue, imprimis (*adv.*)

dažnai (*adv.*) saepe

medicinos diagnostika diagnostica medica

moteris femina, -ae *f*

vaistinis augalas planta medicata

rinkti colligo, collig-ě-re (plg. *kolekcija*)

kolega collēga, -ae *m*

greitai cito (*adv.*)

pažymėti signo, signā-re

duoti do, dā-re

DE TUNIČIS

In disciplīna histologiāe tuničam mucōsam, tuničam submucōsam, tuničam serōsam, tuničam subserōsam accurāte cognoscimus. Sunt etiam tunīcae fibrōsae, tunīcae vasculōsae ceteraeque. Linguam tunīca mucōsa cum papīllis multis tegit. Tunīcam serōsam, et tunīcam mucōsam in vesīca fellēa, tunīcam mucōsam in vesīca urinariā conspicimus. In vesīca urinariā quoque tunīca musculōsa est. In trachēa tunīcam mucōsam, tunīcam fibrocartilaginēam tunīcāmque adventitiām invenītis. Tunīcas variās in venis et in arteriīs observāmus. De venis et arteriīs multa audis et discis.

1. Nulla est medicīna sine lingua Latīna.
2. Non scholae sed vitae discimus.
3. Ubi concordīa, ibi victoriā.
4. Cogito, ergo sum.

de (*praep.* su *abl.*) apie

tunīca, -ae *f* dangalas

tunīca mucōsa gleivinės dangalas; gleivinė

tunīca submucōsa pogleivis

tunīca serōsa serozinis dangalas

tunīca subserōsa poserozinis dangalas

tunīca fibrōsa fibrozinis dangalas

tunīca vasculōsa kraujagyslinis dangalas

cum (*praep.* su *abl.*) su

cum (*coniunct.*) kai

lingua, -ae *f* liežuvis

papīlla, -ae *f* spenelis

papīllae multae dauginiai speneliai

tego, teg-ě-re dengti

vesīca, -ae *f* pūslė

vesīca fellēa tulžies pūslė

vesīca urinariā šlapimo pūslė

tunīca musculōsa raumeninis dangalas

quoque (*adv.*) taip pat

trachēa, -ae *f* trachėja